

ги в задоволенні потреб, без захисту його соціальних прав. Для шкільного соціального педагога на першому місці завжди є конкретний учень з його проблемами, поглядами, орієнтаціями, який потребує конкретної допомоги. Завдання соціального педагога полягає в допомозі та підтримці кожної молоді людини. Він повинен навчити її орієнтуватися в системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначати власне життєве кредо, бути конкурентоздатною особистістю.

Список використаної літератури

1. *Отрощенко Н.* Сутність профорієнтаційної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи / Н. Отрощенко // Соціальна педагогіка. – 2007. – № 3. – С. 93–96.
2. Професійне самовизначення старшокласників: метод. посібник / упоряд. Л. Шелестова. – К., 2006. – 128 с.
3. *Тименко М. М.* Соціальна педагогіка й соціалізація особистості / М. М. Тименко // Соціальна педагогіка : теорія і практика. – 2009. – № 4. – С. 18–23.

Маргарита Нестеренко

ПОЛІТЕХНІЗМ ЯК ПРИНЦИП НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Сучасний етап розвитку суспільства, соціальні, екологічні, економічні катаклізми нашого життя, а також стрімкий розвиток виробництва змінили вимоги до виховання підростаючого покоління. У зв'язку з цим перед освітньою системою постають завдання виховання людини, готової жити в XXI столітті, здатної до оволодіння різними видами майстерності, самовдосконалення, самооновлення, самореалізації. Система освіти повинна забезпечувати адекватність освітнього потенціалу трудових ресурсів у техніці, технології, методів управління виробництвом, які сьогодні розвиваються дуже швидко.

Аналіз наукових праць показує, що традиційно політехнічна освіта розглядається як сукупність знань про основні галузі й наукові принципи виробництва, оволодіння загальнотехнічними вміннями, необхідними для участі в продуктивній праці (П. Атутов, В. Поляков, В. Ледньов, Д. Тхоржевський та інші).

Проблеми політехнічної освіти в середній школі, умови її функціонування, а також питання політехнічної підготовки вчителів досліджували П. Атутов, С. Батишев, П. Блонський, Ю. Васильєв, А. Вихрущ, Д. Епштейн, В. Ледньов, В. Мадзігон, В. Поляков, М. Скаткін, Л. Семеновська, В. Сидоренко, П. Ставський, Д. Тхоржевський, В. Юрженко, С. Шабалов, О. Шибанов та багато інших.

У педагогіці під політехнічним розуміють принцип, визначальний у розробці змісту загальноосвітніх дисциплін та організації діяльності шкільних закладів [3, с. 189]. Політехнічне навчання дає знання про головні галузі і наукові принципи виробництва, озброє людину загальнотехнічними практичними навичками, необхідними для участі в продуктивній праці. При цьому завдання політехнічного навчання є по-перше, озброєння учнів такими знаннями, вміннями і навичками, які дозволяють добре розбиратися в техніці та технології даного виробництва, добре орієнтуватися у виробництві в цілому; по-друге, забезпечення успішного виконання роботи в різноманітних виробничих умовах як на основній ділянці роботи, так і на суміжних. Зазначимо, що важливим завданням політехнічного навчання є розвиток в учнів творчого підходу до виробничої діяльності, вміння глибоко аналізувати виробничі процеси, робити порівняння і узагальнення, встановлювати зв'язок між наявними знаннями та вміннями з новими виробничими явищами, процесами, об'єктами діяльності.

У відповідності до державних стандартів загальноосвітньої середньої освіти зміст політехнічної освіти включає:

- 1) найважливіші науково-технічні та економічні питання суспільства;

- 2) загальні наукові принципи будови та дії найбільш розповсюджених у різних виробництвах технічних об'єктів та найважливіших технологічних процесів;
- 3) зміст праці за основними групами професій матеріального виробництва;
- 4) застосування знань з основ наук на виробництві;
- 5) наукову організацію праці і виробництва, його економіки та планування;
- 6) характер та зміст виробничих відносин у суспільстві.

У загальноосвітній школі політехнічна освіта здійснюється в процесі вивчення предметів політехнічного циклу (математики, фізики, хімії, біології, географії), інших предметів, а також передусім трудового навчання. У процесі трудового навчання на прикладі вивчення конкретних об'єктів техніки, технологічних процесів та трудових прийомів вивчаються загальні основи сучасного виробництва.

Дотримання принципу політехнізму у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів передбачає лише ознайомлення з загальними науковими принципами, характерними для багатьох основних конкретних виробництв. У зв'язку з цим кожний механізм, машина, явище, які вивчаються учнями, розглядаються як представники широких груп аналогічних пристроїв і процесів. Задача вчителя полягає в тому, щоб на прикладі конкретного, одиничного познайомити учнів з загальним явищем, характерним для великої групи аналогічних предметів [4, с. 88].

Політехнізм як принцип навчання реалізується через специфіку змісту загальної середньої освіти. По-перше, це *ознайомлення учнів з основами наук*. У відповідності до закону "Про загальну середню освіту", загальна освіта знайомить учнів із людиною, природою, суспільством і виробництвом. Останнє є складним системним об'єктом. Знайомство з ним не може укластись у будь-яку одну навчальну дисципліну. У практиці школи природознавство дає уявлення про природничі наукові основи виробництва, суспільствознавство – про суспільні, а трудове навчання – про технічні.

У предметах основ наук, де основи виробництва є навчальним матеріалом з певними закономірностями, учні не можуть одержувати систематизованих знань у цьому напрямку. Однак при підвищенні рівня науково-технічного прогресу без системних знань з основ наук не можливо уявити стандарт змісту освіти на будь-якому рівні. Забезпечити такий стандарт – одне з головних завдань трудового навчання, об'єктом вивчення якого є саме основи виробництва, які включають три основні елементи: техніку, технологію та управління (економічні основи).

Зазначимо, що ознайомлення з виробництвом потрібне для того, щоб дати уявлення про нього як про суттєву частину середовища, що оточує людину й показати динаміку, яка знаходить відображення у науково-технічному прогресі.

До безперервного удосконалення знарядь праці, технологічних процесів, організації виробництва призводить прагнення підвищити один із головних засобів конкурентної боротьби – продуктивність праці. Як результат – існуючі професії наповнюються новим змістом та з'являються зовсім нові робочі місця, які потребують фахівців. Д. Тхоржевський стверджував, що політехнічна освіта має показати сучасній молоді необхідність удосконалення своєї професійної майстерності, оволодіння новими, більш прогресивними професіями, що є вимогою сучасного науково-технічного прогресу [5, с. 191]. Крім того, політехнічна освіта розкриває те спільне, що є у різних, зовні майже не схожих, професіях, що полегшує перехід від однієї до іншої професії.

По-друге, *ознайомлення учнів із людською діяльністю*. У Законі України "Про освіту" вказується, що загальноосвітня школа має забезпечити професійне самовизначення учнів, що має велике соціально-економічне значення. Особливо важливу роль у виконанні цього завдання повинно відігравати трудове навчання. Професійне самовизначення відбувається у двох напрямках: з одного боку учні знайомляться зі світом професій, а з іншого – пізнають себе, свої можливості і здійснюють вибір з урахуванням реальних можливостей.

Аналіз наукових праць В. Симоненко, С. Кисельова, Д. Тхоржевського, Є. Клімова, В. Моляко, В. Мадзігона дозволяє зробити висновок, що в процесі політехнічної освіти є умови для того, щоб створити уявлення про професії, загалом не порушуючи цілісності та логіки навчального процесу.

Дослідження психологів, зокрема В. Богуславського, Ю. Трофімова показують, що знайомство з професіями повинно носити не лише теоретичний, а й практичний характер, тобто учні повинні “приміряти до себе” певні професії, що можливо лише під час трудового навчання.

По-третє, *формування якостей особистості відповідно до вимог суспільства*. Трудовому навчанню, через специфіку його змісту, притаманні виняткові можливості, наприклад, у формуванні таких якостей, як працелюбність та творче ставлення до продуктивної праці. Тому пріоритетним у процесі трудового навчання є трудове виховання. Разом із тим у трудовій діяльності учні стикаються з різноманітними аспектами життя суспільства, що створює умови для морального, естетичного, екологічного та економічного їх виховання. За правильної організації навчального процесу трудове навчання сприяє також розумовому вихованню особистості.

По-четверте, *забезпечення індивідуального підходу до учнів з метою розвитку їх здібностей*. Наприкінці другої половини ХХ століття однією з пріоритетних тенденцій розвитку системи освіти визнана диференціація змісту навчання. З точки зору здібностей до творчої технічної діяльності, творчої участі у технологічних процесах учні різняться так само, як на заняттях із математики, мови та інших навчальних дисциплін з основ наук. У самому змісті конструкторської та технологічної діяльності закладені можливості диференціації завдань учням за складністю. При цьому зберігається колективний характер навчальної діяльності учнів, що полегшує керівництво нею з боку вчителя та дає учням реальне уявлення про організацію праці в умовах виробництва.

У контексті нашого дослідження наукову цінність становлять основні положення політехнічного вчення. Зокрема, висновок, що політехнізм – це принцип вивчення всіх навчальних предметів. Виходячи з цього, учені-політехністи застерігали проти поділу навчальних дисциплін на політехнічні та неполітехнічні [2, с. 23]. Під впливом цієї думки відбулося становлення імпліцитного підходу до реалізації політехнічного принципу (В. Зубов, К. Іванович, Д. Епштейн). Цей підхід забезпечує засвоєння учнями політехнічних знань і вмінь відповідно до можливостей навчального предмета, передбачає активне ознайомлення їх із логікою та змістом навчальних дисциплін, із найголовнішими галузями виробництва і перспективами їх розвитку, а також вивчення школярами наукових основ цих виробництв [4].

В. Зубов стверджує, що при з'ясуванні основних форм і шляхів реалізації принципу політехнізму у викладанні основних навчальних предметів середньої школи потрібно враховувати перетворювання науки в безпосередню виробничу силу, що, у свою чергу, зумовило радикальні зміни у структурі самої науки, по-новому визначило її зміст і головні напрями розвитку. Так, учений звертає увагу, що в класичному природознавстві, поряд із дослідженням різних явищ, процесів і форм руху матерії, а також вивченням властивостей і якостей речовини, розвивається новий стратегічний напрям, що визначає можливості, шляхи, форми й методи використання законів природи і властивостей матеріалів для потреб людської практики, суспільного виробництва, вивчення сфер і галузей, у яких існує можливість застосування цих законів [1, с. 18].

Отже, можемо сказати, що у педагогіці під політехнічним розуміють навчання, що дає знання про головні галузі і наукові принципи виробництва і озброює людину загальнотехнічними практичними навичками, необхідними для участі в продуктивній праці.

Впровадження принципу політехнізму в шкільну освіту має ряд особливостей: 1) політехнізм не може здійснюватись лише за рахунок викладання (або вивчення) однієї певної спеціалізованої дисципліни; він реалізується тільки в системі навчальних предметів природничо-наукового та гуманітарного циклів; 2) всі основні шкільні дисципліни можуть забезпечити реалізацію принципу політехнізму тільки за умови їх взаємозв'язку та взаємодії; 3) для того, щоб політехнізм не набув формально-словесного характеру, необхідно знайти шляхи поєднання викладання основ наук із працею учнів [4].

У наш час реалізація принципу можлива в забезпеченні предметно-політехнічної діяльності школярів, яка визначається як вид педагогічної діяльності – послідов-

на, системно організована, науково обґрунтована, цілеспрямована творча суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя і учня, спрямована на забезпечення єдності урочної, позаурочної і позакласної роботи з метою виховання, навчання і розвитку особистості в умовах навчального і виробничого середовища.

Список використаної літератури

1. *Зубов В. Г.* О современных проблемах политехнической школы / В. Г. Зубов // Советская педагогика. – 1972. – № 8. – С. 19–33.
2. Политехнический принцип в обучении основам наук в средней школе: [пособие для учителей] / под. ред. Д. А. Эпштейна. – М.: Просвещение, 1979. – 151 с.
3. *Крупська Н. К.* Про політехнізм / Н. К. Крупська // Педагогічні твори: в 10 т./ [за ред. М. К. Гончарова, І. А. Катрова, М. О. Константинова]. – К.: Інститут теорії і історії педагогіки АПН РРФСР, 1964. – Т.4. – 1964. – С. 188–191.
4. *Семеновська Л. А.* Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття): монографія / Л. А. Семеновська: Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2012. – 344 с.
5. *Тхоржевский Д. О.* Методика трудового та професійного навчання: [підруч. для вищ. пед. навч. закладів] / Д. О. Тхоржевський. – К.: РННЦ “ДІНІТ”, 2000. – 248 с.

Анна Федоренко

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Утвердження національних інтересів у інтегрованому світі, піднесення конкурентоспроможності, міжнародного авторитету України й становлення її позитивного іміджу зумовлює потребу в постійному зміцненні економічних позицій нашої держави насамперед шляхом розвитку людського капіталу і наукомістких виробництв. Найважливішим у досягненні цих стратегічних орієнтирів є інноваційне розв'язання проблеми підготовки молоді до майбутньої трудової діяльності. Соціально-економічна природа переорієнтації трудових функцій людини набуває особливої значущості в сучасних умовах, коли спостерігається зростання професійної мобільності особистості [4].

Ідею політехнізму, яка свого часу була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства, відносять до вічних соціально-педагогічних надбань. У 1931 р. політехнізацію шкіл умотивовано, задокументовано і проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики, реформування системи шкільної освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні. Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка – самостійним компонентом змісту шкільної освіти. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана з трансформаціями системи “освіта – виробництво – економіка” та випереджувальним оновленням людського потенціалу. Ідея політехнізму виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини [4].

Актуальність політехнізму в новітніх умовах є вирішальним фактором гармонізації взаємодії особистісного й соціального начал у підготовці молодого покоління до життя, передбачає теоретичне й практичне оволодіння особистістю загальними основами виробництва, ринкової економіки й об'єктами сучасних науково-технічних досягнень, формує сферу суспільних відносин школярів, сприяє професійному самовизначенню, усвідомленню використання засобів діяльності, а також виховує науковий світогляд, патріотизм, дозволяє кожному учневі визначити своє місце в суспільній практиці відповідно до прагнень, здібностей і можливостей, що забезпечує свідоме й критичне засвоєння знань, всебічне формування особистості [4].

Сьогодні проблема реалізації ідеї політехнізму майже не досліджується педагогічною наукою, зокрема, через різке скорочення державного фінансування, насампе-